

ВИСНОВКИ

Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України
з питань розслідування випадків та причин порушення прав дитини
під час здійснення децентралізації повноважень з питань охорони дитинства,
реформування системи закладів інституційного догляду та виховання,
реалізації права дитини на сімейне виховання та усиновлення, розвитку
(модернізації) соціальних послуг

Тимчасова слідча комісія Верховної Ради України з питань розслідування випадків та причин порушення прав дитини під час здійснення децентралізації повноважень з питань охорони дитинства, реформування системи закладів інституційного догляду та виховання, реалізації права дитини на сімейне виховання та усиновлення, розвитку (модернізації) соціальних послуг (далі – Тимчасова слідча комісія), утворена відповідно до Постанови Верховної Ради України № 1251–ІХ від 18.02.2021 року, за результатами розслідування дійшла таких висновків:

1. Стан справ у сфері захисту прав дітей є критичним. Це відображається у статистиці правоохоронних органів за показниками самогубств, кримінальних правопорушень стосовно дітей та за участю дітей, які постійно зростають.

Звіти Міністерства соціальної політики України щодо успіхів і досягнень у сфері соціального захисту і забезпечення прав дітей всіх категорій є недостовірними і штучними.

Висновки і рекомендації ТСК за результатами роботи у першому півріччі 2021 року, які викладені у звіті, були частково виконані, але не привели до якісних змін у політиці центральних органів виконавчої влади – Міністерства соціальної політики України, Національної соціальної сервісної служби, Міністерства освіти і науки України, Міністерства охорони здоров'я України.

2. На рівні Кабінету Міністрів України не забезпечено своєчасного розподілу і передачі повноважень відповідним посадовим особам щодо захисту прав дітей, що тягне за собою відсутність виконання будь-яких координаційних та керівних дій щодо міністерств. Внаслідок організаційної неузгодженості, неприйняття необхідних організаційно-розпорядчих документів, самоусунення від здійснення координуючої ролі на рівні Кабінету Міністрів України відсутня об'єктивна інформація щодо проведення в країні такої важливої реформи, як реформа деінституціалізації.

У зв'язку з цим потребує негайного вирішення питання відновлення роботи Координаційної ради з питань реформування системи інституційного догляду та виховання дітей та є потреба повернення повноважень голови цієї Ради до Віце-прем'єр-міністра України відповідно до розподілу функціональних повноважень. На даний час Координаційну раду з питань

реформування системи інституційного догляду та виховання дітей очолює Міністр соціальної політики України, який жодного разу не скликав її засідання. Таким чином, функції виконання, контролю і координації сконцентровані в одному органі, що виключає об'єктивність та призводить до відсутності гарантій прийняття збалансованих рішень щодо управління галуззю, дотримання прав дитини і своєчасного виявлення помилок.

3. Система захисту прав дітей є розбалансованою. Реформою децентралізації не було передбачено підготовчих заходів або перехідних періодів, які б забезпечили виконання повного комплексу заходів у сфері захисту прав дітей на місцевому рівні. Міністерство соціальної політики України самоусунулося від участі у формуванні плану комплексних дій, які б гарантували захист прав дітей під час децентралізації повноважень органів у сфері захисту прав дітей і деінституалізації дітей. В свою чергу з боку Міністерства розвитку громад та територій України вбачається незацікавленість у залученні Міністерства соціальної політики України, оскільки необхідність участі міністерства у формуванні політики децентралізації є очевидною. Міністерство розвитку громад та територій України, очікуючи пропозицій щодо вибудови у межах децентралізації повноважень місцевих органів виконавчої влади з питань дітей, допустило відсутність цих повноважень у законах України та підзаконних актах.

Як наслідок, голови територіальних громад втратили або не набули повноважень з питань захисту прав дитини, чітких алгоритмів виконання цих повноважень, фактично самоусунулися від виконання повноважень органу опіки та піклування, а діти втратили відповідального державного опікуна в особі керівників тих громад, з яких діти походять або на території яких перебувають.

4. Немає системного і узгодженого бачення проблематики з боку Міністерства соціальної політики України, Міністерства охорони здоров'я України та Міністерства освіти і науки України у реалізації Національної стратегії реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017–2026 роки та інших пов'язаних реформ, які реалізуються відомствами. Відсутня координація дій. Так, наприклад, Міністерство охорони здоров'я України при реалізації реформи системи психіатричної допомоги проводить ліквідацію закладів не переконавшись, що з боку Міністерства соціальної політики України та Національної соціальної сервісної служби України створені відповідні соціальні послуги в громадах, що призводить до масового порушення прав людей і особливо дітей. Спостерігається перекладання відповідальності між міністерствами за здійснення роботи з реалізації Стратегії реформування закладів інституційного догляду та виховання дітей.

При цьому в результаті змін, внесених до Національної стратегії реформування системи інституційного догляду та виховання дітей, вдалося

запобігти настанню фатальних наслідків в частині порушення прав дітей на безпеку та захист під час її реалізації.

Отже, необхідно розробити та запровадити дієвий механізм міжвідомчої координації дій для досягнення цілей і виконання завдань Національної стратегії реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017–2026 роки.

Принцип "найкращих інтересів дитини" має стати ключовим при ухваленні будь-яких рішень, що стосуються прав та інтересів дітей. Обґрунтування дотримання цього принципу має бути конкретним, змістовним і доказовим.

5. Незважаючи на те, що органи місцевого самоврядування під час затвердження відповідних місцевих бюджетів самостійно визначають обсяги видатків, фінансове забезпечення відповідних закладів і заходів для дітей здійснюється не на належному рівні, а отже, діти не отримують повного і якісного комплексу послуг.

Однією із причин такої ситуації є відсутність чіткого механізму/алгоритму дій на місцевому рівні у рамках впровадження реформ, повільний процес розробки необхідних нормативно-правових актів, а також відсутність єдиних та спільних підходів для вирішення проблем й відповідної взаємодії з місцевими органами влади з боку центральних органів.

Одним із прикладів відсутності взаємодії з місцевими органами влади є здійснення планування мережі малих групових будинків без відповідного аналізу та потреб регіонів, внаслідок чого із запланованих протягом п'яти років 75 закладів створено тільки 10, із яких фактично розпочали свою роботу три. Не враховано спроможність громад при ухваленні рішень про переведення фінансування певних закладів на рівень громад. Прикладом є фінансування малих групових будинків, які стоять без використання після побудови. Механізм співфінансування для утримання закладів або не розроблений, або нереалізований.

Необхідно розробити фінансові механізми забезпечення реформування системи інституційного догляду та виховання дітей, розвитку послуг з підтримки дітей і сімей з дітьми.

6. При формуванні державної політики не враховуються норми міжнародного права, а саме ст. 3 Конвенції "Про права дитини" та положення Резолюції Генеральної Асамблеї ООН від 24 лютого 2010 року 64/142 "Керівні принципи щодо альтернативного догляду за дітьми", які передбачають поступовий порядок ліквідації закладів та обов'язкове закріплення в національному законодавстві вимог щодо обов'язкової реєстрації усіх організацій та закладів, які надають послуги догляду за дітьми, і отримання ними дозволу на виконання своєї діяльності від служби соціального забезпечення чи іншого компетентного органу; при цьому невиконання цих нормативних положень має вважатися порушенням, що

тягне відповідальність за законом. Дозволи повинні видаватися та періодично переглядатися компетентними органами на основі стандартних критеріїв, що мають охоплювати, щонайменше, завдання, напрями діяльності, порядок набору та кваліфікацію персоналу, умови надання догляду, фінансові ресурси і управління організацією чи закладом.

7. Рівень професіоналізму та компетентності уповноважених представників центральних органів виконавчої влади, який спостерігався під час засідань Тимчасової слідчої комісії, іноді був вкрай низьким. У певних чиновників відсутнє розуміння їх ролі у забезпеченні прав дітей в Україні і як рішення відображується на долі дітей. Необхідне проведення переатестації державних службовців Міністерства освіти і науки України, Міністерства соціальної політики України, дотичних до впровадження Національної стратегії реформування закладів інституційного догляду та виховання дітей, на предмет перевірки рівня професійних знань та відповідності посаді.

8. Політика у сфері дітей вимірюється виключно кількісними, а не якісними показниками, які до того ж прив'язані до оцінки ефективності роботи голів обласних державних адміністрацій, що певною мірою обумовлює на місцях гонитву за кількісними показниками та призводить до маніпулювання зі звітними даними.

9. Реформа деінституціалізації відбувається методами, що не узгоджуються з елементарним розумінням і тлумаченням прав дитини. Заклади ліквідовуються або вводиться мораторій на зарахування до них дітей без урахування інтересів дітей і реальних наслідків. В результаті значна кількість дітей втрачають захист та порушуються їх права на здобуття освіти. Так, в Хмельницькій області після ліквідації закладів 11 дітей, за даними обласних структур, "виїхали за межі області" без жодної інформації про безпеку дітей і місце їх перебування та навчання. В Закарпатській області після ліквідації всіх шкіл для дітей з інтелектуальними порушеннями "загубилось" 12 дітей, які досі не знайдені. Істотна кількість дітей після ліквідації закладів продовжує навчання на педагогічному патронажі, тобто залишається вдома, що позбавляє їх можливості соціалізуватися.

Діти до 3-х років, від яких відмовилися батьки, задля виконання мораторію на влаштування до будинків дитини тримаються місяцями в лікувальних закладах, звідки відбувається їх усиновлення.

Відбувся сплеск кількості дітей, оформлених як "знайдені" без відомостей про батьків. В Житомирській області після заборони на зарахування дітей до будинків дитини цей показник сягнув у 2020 році 70 дітей. Наявні всі підстави для термінового внесення цих фактів до Єдиного державного реєстру досудових розслідувань, з'ясування обставин справи і, у разі встановлення складу злочину, встановлення винних та притягнення їх до кримінальної відповідальності.

10. Трансформація і ліквідація закладів освіти проводились без участі Міністерства освіти і науки України, яке не ухвалило жодного підзаконного

нормативного акта, який би регулював процедуру і порядок трансформації закладів з урахуванням прав та інтересів дітей. Як наслідок, частина закладів була ліквідована, а долі дітей ніким не відстежувались, і вони потрапляли у небезпеку. Інша частина закладів була перейменована без зміни фактичного порядку функціонування і контингенту, але з чітко не визначеними обов'язками керівників закладів щодо захисту прав дітей і їх представництва.

Міністерство соціальної політики України як координатор реалізації Національної стратегії реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017–2026 роки самостійно і одноосібно ухвалювало доленосні рішення про зміну способу її виконання, змінивши напрям трансформації закладів на напрям їх ліквідації. При цьому більшість цих закладів, таких як заклади спеціальної освіти, санаторні школи та загальноосвітні школи-інтернати, не відносились до сфери діяльності Міністерства соціальної політики України.

Внесення змін до Закону України "Про повну загальну середню освіту" щодо порядку прийняття і виконання рішень про ліквідацію або реорганізацію спеціальних закладів загальної середньої освіти та санаторних шкіл шляхом узгодження цих рішень з боку Міністерства освіти і науки України та внесення змін до Національної стратегії реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017–2026 роки надало змогу запобігти масовому і безконтрольному знищенню цих закладів і порушенню прав дітей.

Щодо закладів інституційного догляду сфери Міністерства соціальної політики України будь-яких дієвих заходів з їх трансформації або ліквідації не відбулось.

Певні типи закладів такі, як, наприклад, приватні заклади по догляду за дітьми, у тому числі релігійного спрямування, взагалі було виключено з процесу реформування.

11. Простежується тенденція ліквідації закладів із потужною матеріальною базою при одночасному збереженні закладів, які такою базою не забезпечені. При цьому питання подальшого використання майна ліквідованих закладів не вирішується під час прийняття рішення про припинення їх діяльності. В результаті великі майнові комплекси або будівлі залишаються пустувати і руйнуватися, що призводить до збитків бюджету або створює загрозу їх нецільового використання. Все це залишається поза увагою центральних і місцевих органів виконавчої влади, які відповідають за децентралізацію. При розрахунку доцільності ліквідації закладів ніколи не враховуються витрати держави, понесені на реконструкцію закладу, а звертається увага лише на поточні витрати з його утримання.

Тимчасова слідча комісія упередила нецільове використання майнового комплексу колишньої Рубіжанської обласної санаторної школи-інтернату та виведення майнового комплексу школи зі сфери дитячих закладів, яка згідно

з попереднім планом Луганської військово-цивільної адміністрації мала бути перетворена на лікувальний заклад для дорослих. Незважаючи на втручання Комісії, не вдалося досягнути мети повного припинення ліквідації, заклад перетворено у дитячий реабілітаційний центр з неефективним використанням майнового комплексу.

Дієвими зусиллями Тимчасової слідчої комісії припинено процес ліквідації Долинського обласного центру соціальної підтримки дітей та сімей "Теплий дім" Івано-Франківської обласної ради.

12. Права дітей в закладах соціального захисту – дитячих будинках-інтернатах не забезпечується. Переважна більшість вихованців не реалізує права на освіту.

Дитячі санаторії все більше використовуються як заклади тимчасового влаштування дітей, які залишилися без піклування батьків, або дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах. Ця тенденція є прихованою для центрального рівня, не враховується при здійсненні заходів з деінституціалізації дітей, не досліджується відповідальними за реформування системи закладів. У цих закладах порушуються численні права дитини, зокрема і щодо освіти та сімейного виховання дітей.

13. Обов'язок держави щодо утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, передбачений ст. 52 Конституції України, звужено Мінсоцполітики до функцій догляду та підтримки дітей цієї категорії. Державні органи не розуміють ступеня своєї відповідальності за долі цих дітей і ухвалюють рішення, які суперечать їх інтересам та спотворюють державні принципи підходу у забезпеченні прав дитини. Так, за даними Нацсоцслужби, на кінець 2021 року в Україні понад 1400 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, не отримували фінансування, гарантованого державою, через те, що були влаштовані у сім'ї з грубим порушенням законодавства. Мінсоцполітики замість заходів, спрямованих на виключення таких порушень прав дитини, запровадило статистичну звітність щодо таких випадків.

14. Мінсоцполітики не спроможне ефективно виконувати функції із захисту прав дітей, і потреба у створенні спеціального державного органу, який буде здійснювати формування і реалізацію державної політики у цій сфері і матиме чітку вертикаль, є нагальною й очевидною потребою для дітей як громадян України, які мають право на захист своїх громадянських прав.

Кабінет Міністрів України системно не виконує численні постанови Верховної Ради України з питань захисту прав дитини. Так, Постанова Верховної Ради України від 17 січня 2020 року № 483–ІХ "Про стан соціального захисту дітей та невідкладні заходи, спрямовані на захист прав дитини в Україні" не виконується належним чином, що призводить до системних порушень прав дітей.

Верховною Радою України 30 листопада 2021 року за № 1913–ІХ прийнято Постанову "Про звернення Верховної Ради України до Кабінету Міністрів України щодо створення центрального органу виконавчої влади в сфері захисту прав дітей – Державної служби України у справах дітей". На її підставі Кабінетом Міністрів України ухвалено постанову від 19 січня 2022 р. № 23 "Про утворення Державної служби України у справах дітей."

Розроблено проект закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розмежування функцій державних органів влади та органів місцевого самоврядування з питань захисту прав дітей у зв'язку з утворенням Державної служби України у справах дітей.

15. Кабінет Міністрів України не проводить системного аналізу залучення інвестиційних коштів у здійснення заходів з децентралізації та деінституціалізації дітей, не аналізується і ефективність їх використання. У рамках реалізації Проекту "Модернізація системи соціальної підтримки населення України", який реалізовується за кредитні кошти, надані МБРР з 2014 року, не створено жодних змін у системі соціальної підтримки населення України, не змінено навіть систему прямих грошових виплат незахищеним верствам населення. Спосіб реалізації Проекту не відповідає його назві та меті і по суті є кредитом на покриття дефіциту державного бюджету.

В цілому ефективність упровадження програми та використання кредитних коштів вкрай низька та потребує істотного перегляду. Всі показники ефективності не мають чітких параметрів і відповідно не можуть бути проконтрольовані. Через інституційну неспроможність і повільне виконання проекту реалізація проекту та вибірка наданих банком коштів іде з великою затримкою, що призводить до виплати Україною відсотків за невикористані кошти, що є прямими збитками держави і недоотриманням громадянами грошей і послуг. Звіти Мінсоцполітики про досягнення індикаторів не відповідають дійсності, і кошти позики використовуються неефективно.

16. Не створено єдиного інформаційного середовища соціальної сфери шляхом інтеграції даних про виплати і послуги. Інформаційні системи і бази даних створюються хаотично і безсистемно. Так, впровадження системи E-Social відбувалось вкрай низькими темпами, зі значним недотриманням планових строків укладання договорів та їх виконання, що в результаті призвело до незапуску системи E-Social, яка коштувала 52 млн доларів. В результаті держава приступила до створення нової Єдиної інформаційної системи соціальної сфери (ЄІССС), яка не базується на системі E-Social, що фактично означає марну трату коштів державного бюджету, які є позиченими у Світового банку і мають бути повернуті зі сплатою відсотків. Особи, відповідальні з боку держави за реалізацію цієї частини Проекту "Модернізація системи соціальної підтримки населення України", мають бути встановлені і притягнуті до відповідальності.

17. Українській фонд соціальних інвестицій (УФСІ) є інструментом для впровадження реформи соціальної сфери, але використовується неналежним чином без ретельного узгодження проектів з міністерствами та за відсутності стратегічного і послідовного плану заходів, що призводить до витрачання коштів на реалізацію проектів, ефективність яких є сумнівною і не перевіряється. Показник впливу реалізації проектів УФСІ на рівень, кількість і якість послуг у громадах не відстежується.

Наглядова рада, до якої обов'язково має бути залучено Міністерство розвитку громад та територій України, не виконує повною мірою свою функцію, що має наслідком неузгодженість дій і неефективність використання коштів.

18. Необхідно створити заклади, спроможні надавати комплексні послуги для дітей з девіантним порушенням поведінки, які б забезпечували їх освіту, подальшу соціалізацію і адаптацію, та заклади нового типу для дітей у конфлікті з законом.

Існуюча мережа закладів освіти не задовольняє потреб дітей і прийняття рішень про її зміну не базується на усвідомленні потреб дітей певного регіону, а виходить виключно з розрахунків економічної доцільності. Як наслідок – непередбачувані порушення прав дитини на безпеку, освіту, сім'ю.

19. Сімейні форми виховання: прийомні сім'ї та дитячі будинки сімейного типу, які мали б стати основою для деінституціалізації дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, фактично згортають діяльність через помилкові норми, запроваджені Мінсоцполітики. Внаслідок непередуманих заходів було порушено основи співпраці сімей та виконавчих органів місцевого самоврядування, внаслідок чого різко знизилась якість створення таких сімей і контроль став превалювати над співпрацею сімей і влади, як це мало би бути для розвитку сімейних форм влаштування. Попри вживання Мінсоцполітики усталеного виразу про розвиток сімейних форм влаштування, відбувається тотальне скорочення кількості сімей, які висловлюють готовність виховувати дітей, і зменшення кількості сімей, які вже виховують дітей. Протягом 2020–2021 років щороку кількість прийомних сімей зменшувалася майже на 300 сімей щороку. Мінсоцполітики не вживає необхідних заходів щодо стимулювання розвитку цих форм сімейного виховання.

20. Усиновлення як цивільно-правовий інститут захисту прав дитини на виховання в сім'ї зменшується щороку. Мінсоцполітики як компетентний орган з питань усиновлення не здійснює контроль за ефективністю і загальною політикою з цих питань та щодо діяльності місцевих органів виконавчої влади. Втрачено навіть об'єктивний облік дітей, які підлягають усиновленню. Запроваджені постановами Кабінету Міністрів України зміни до порядку провадження усиновлення призвели до значного ускладнення процесів усиновлення (через запровадження обов'язку бажаних усиновити

пройти підготовку, надання якої в державі залишається невідпрацьованим ні фінансово, ні організаційно, ні змістовно). Жодного із заявлених у 2019 році очікуваних результатів не було досягнуто. Не проводило Мінсоцполітики і жодного аналізу з реалізації нововведень. Як наслідок, за підсумками 2021 року громадяни України усиновили на третину менше дітей, ніж у 2019 році, коли начебто були запроваджені такі необхідні зміни до законодавства. Зменшується щорічно й усиновлення іноземцями.

21. База даних ЄІАС "Діти" перестала функціонувати належним чином з 2014 року, і зараз не використовується як реальний інструмент для отримання достовірних даних щодо дітей на порушення вимог статті 13 Закону України "Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування". Встановлено порушення її цілісності та функціональної спроможності. Оновлення бази не проводиться і не відповідає сучасному стану справ, оскільки не використовується Мінсоцполітики для формування зваженої політики щодо дітей.

Витрати на створення та функціонування банку даних дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у тому числі в складі єдиних інформаційних систем сфери соціального захисту, є непродуктивними та вчинені з порушенням закону.

22. Міністерство освіти і науки України не має комплексного підходу до формування державної політики у сфері освіти дітей з особливими освітніми потребами, що призводить до стагнації розвитку спеціальної освіти, а дискримінація одних форм освіти порівняно з іншими є неприпустимою і тягне за собою порушення прав дітей. Занепад спеціальної освіти не обумовлює розвиток інклюзивного навчання, а саме це оманливе ставлення зумовило такі агресивні дії щодо закладів спеціальної освіти.

Нагальною є необхідність прийняття Стратегії розвитку освіти дітей з особливими освітніми потребами, оскільки окрема Стратегія розвитку інклюзивної освіти не буде враховувати інтереси всіх категорій дітей з особливими освітніми потребами, які повинні мати право обирати між різними формами навчання. У разі якщо Міністерство освіти і науки України піде шляхом прийняття окремої Стратегії розвитку інклюзивної освіти, то для балансу інтересів необхідно приймати Стратегію розвитку спеціальної освіти.

Якість інклюзивного навчання не досліджується належним чином в гонитві за кількісними показниками.

23. Кошти державної субвенції на державну підтримку освіти осіб з ООП використовуються неефективно. Розрахунок запиту на субвенцію здійснюється без урахування фактичних потреб дітей певного регіону, є загальним і призводить до створення залишків або дефіцитів. При розрахунку протягом двох років не враховувалась потреба учнів спеціальних класів у спеціальних засобах. Ріст кількості дітей, які перебувають на

інклюзивному навчанні, не відповідає спроможності закладів і не корелює кількості фахівців та викладачів з відповідною підготовкою.

Відсутність об'єктивної та достовірної освітньої статистики унеможливує формування Міністерством освіти і науки України ефективної політики. Так, необхідно забезпечити розробку та затвердження єдиної уніфікованої форми національного щорічного звіту ІРЦ на базі звітів областей. Забезпечувати оприлюднення цього звіту на сайті Міністерства освіти і науки України. Удосконалити порядок заповнення форми звіту 1-ІРЦ на місцях або надати додаткові роз'яснення щодо порядку його заповнення, для забезпечення єдиного підходу всіх суб'єктів звітування. Потребує уточнення статистична інформація щодо кількості дітей з інвалідністю, які навчаються у закладах загальної середньої освіти, в тому числі перебувають на інклюзивному навчанні. Уповноваженими органами провести аудит діяльності інклюзивно-ресурсних центрів, в тому числі на предмет належного обліку дітей.

Центри підтримки розвитку інклюзивної освіти не є дієвим механізмом розвитку інклюзивного навчання. Центри не забезпечені кадрами. Діяльність з підтримки зведена виключно на проведення заходів з підвищення кваліфікації, які відбуваються за запитом самих шкіл. Тобто відсутня системна і планова робота з аналізу потреб закладів і порядку їх вирішення.

Відсутня взаємодія між інклюзивно-ресурсними центрами, закладами спеціальної освіти та закладами загальної середньої освіти регіонів, з метою вирішення поточних питань розвитку освіти дітей з ООП, обміну досвідом, проведення спільних заходів тощо.

Не розроблений та не реалізується порядок здійснення зміни форм навчання дітьми з ООП (перехід із спеціальної школи до інклюзивного навчання і навпаки). В результаті велика кількість дітей, яка після ліквідації спеціальних закладів освіти перейшла на інклюзивне навчання, не мала відповідної методичної підтримки.

24. Соціальні послуги не надаються відповідно до потреб дитини. Потреби з'ясовуються за застарілими формами, не оприлюднюються на сайтах громад. Контроль за якістю послуг відсутній.

Державними органами, відповідальними за формування і реалізацію державної політики у сфері прав дитини та сім'ї, соціальної політики, не приділяється увага збору достовірних і повних даних про потребу дітей у соціальних послугах і задоволення цієї потреби шляхом їх створення.

Натомість дані про дітей поєднуються разом з загальними відомостями про отримувачів послуг, що позбавляє будь-якої можливості отримати уявлення про стан справ у сфері надання соціальних послуг дітям. Не проводиться аналіз динаміки розвитку соціальних послуг, кількості фахівців, які їх надають.

Відсутній системний підхід для вивчення потреб у соціальних послугах в державі. Система соціальних послуг повинна будуватися від потреб членів певної громади і Мінсоцполітики, має контролювати цей процес, а не обмежувати чи підміняти розвиток послуг забезпеченням соціальних працівників транспортними засобами та планшетами.

В державній політиці відбувається підміна понять "соціальна робота", "соціальні послуги", "соціальний захист", що призводить до виділення "профілактики" в окремий вид соціальної послуги, який має надаватися за договором на підставі заяви отримувача послуги.

Проекти "Розвитку соціальних послуг в громадах" реалізуються шляхом закупки транспортних засобів для соціальних працівників, комп'ютерного обладнання та меблів для центрів надання соціальних послуг, що не приводить до створення послуг або підвищення якості наявних послуг. Зв'язок між задекларованими цілями проекту та порядком реалізації відсутній.

Ключовою послугою є "консультування", яке не може вважатися ефективним інструментом запобігання інституалізації дитини у складних життєвих обставинах, наприклад.

Статистичні дані щодо соціальних послуг застарілі і не відповідають Закону України "Про соціальні послуги". Інформація про види і кількість послуг, які надаються дітям або сім'ям з дітьми у складних життєвих обставинах, дітям з інвалідністю, відсутня. Окремого обліку не ведеться.

Рекомендувати Кабінету Міністрів України та бюджетному комітету передбачити в законі про Державний бюджет України на 2023 рік витрати на виділення державної субвенції громадам на розвиток соціальних послуг "Фізичний супровід осіб з інвалідністю, які мають порушення опорно-рухового апарату та пересуваються на кріслах колісних, з інтелектуальними, сенсорними, фізичними, моторними, психічними та поведінковими порушеннями", "переклад жестовою мовою" та "супровід під час інклюзивного навчання".

25. Створення Національної соціальної сервісної служби проведено з порушенням закону. НССС не була визначена у діючому законодавстві як центральний орган з питань усиновлення, а повноваження у цій сфері постановою Уряду їй передано. Ця колізія призвела до неприділення належної уваги питанням усиновлення, захисту прав дітей під час усиновлення і порушення права дитини на виховання в сім'ї.

Діяльність Національної соціальної сервісної служби із захисту прав дітей зведено до збору інформації, яку залишають без перевірки, а під час проведення перевірок співробітники демонструють повну необізнаність у проблематиці і тому концентруються на формальних питаннях замість реальної турботи про долі дітей.

НССС за положенням має здійснювати функції захисту прав дітей, але спосіб реалізації цієї функції – контроль, що не може бути визнано формою реалізації функції захисту.

26. Відсутнє ефективне розслідування кримінальних проваджень за фактами порушень під час впровадження проекту "Модернізації системи соціальної підтримки населення", в тому числі під час створення системи E-SOCIAL, оплати консультативних послуг консорціумів, ліквідації закладів освіти і порушення прав дітей на освіту.

27. Мінсоцполітики проводить майже щорічну реорганізацію міністерства в частині забезпечення діяльності за напрямом "захист прав дитини". Разом з тим не відбувається зміни та підвищення професійних характеристик працюючих у цій сфері. Державні службовці, які були відповідальні за реалізацію політики у сфері захисту дітей і спричинили прийняття Урядом низки помилкових рішень у питаннях політики щодо дітей, і сьогодні очолюють цей напрям роботи. Попри численні зауваження органів прокуратури, Рахункової палати, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини винні у запровадженні контпродуктивних рішень продовжують посідати відповідальні посади і поширювати практику помилкових рішень та пропозицій. Таким чином чиновники міністерств безпідставно не несуть жодної відповідальності за вчинене.

28. Діяльність МОН має ознаки усунення від якісного проведення деінституціалізації дітей та реформування освітніх закладів. Невтручання МОН у зміст діяльності місцевих органів виконавчої влади щодо реформування, закриття, зміни профілю і перейменування інтернатних закладів є очевидним.

Так, до Закону України "Про повну загальну середню освіту" внесено зміни, якими передбачено, що відтепер реорганізація і ліквідація спеціальних закладів загальної середньої освіти допускаються лише після погодження проекту відповідного рішення засновника центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки. Однак підзаконного акта, який би цей процес унормовував, Міністерством освіти і науки України до теперішнього часу не прийнято, а лише спрямовано на місця інформаційний лист, що не сприяє впорядкуванню цього процесу. Крім того, враховуючи процеси децентралізації, є необхідність у прийнятті підзаконного акта, який би регламентував процеси створення, реорганізації та ліквідації закладів освіти.

Міністерство освіти і науки України як орган, що формує державну політику в сфері освіти, за 4 роки не сформулювало, яким чином повинні бути виконані вимоги підпункту 7 пункту 3 розділу XII "Прикінцеві та перехідні положення" Закону України "Про освіту" щодо зміни підпорядкування дитячих будинків, які за своїм статусом є закладами освіти і мають перейти у підпорядкування Міністерства соціальної політики України, яким чином має бути організовано навчання дітей вказаної категорії у разі

зміни підпорядкування або в які заклади освіти можуть бути реорганізовані школи-інтернати з таким учнівським контингентом.

Це призвело до того, що в системі Міністерства освіти і науки України з'являються заклади, які не відповідають своїй назві, їх статuti не відповідають типовим положенням про ліцеї і по суті девальвується поняття спеціальна освіта. Призводить до порушень бюджетного законодавства, коли в деяких регіонах з обласного бюджету фінансуються трансформовані з "сирітських" закладів гімназії. Більше того, таке недолуге реформування закладів фактично сприяє безпритульності колишніх учнів, а новостворені ліцеї по суті є "прихованими сиротинцями".

Отже, планової та послідовної роботи з оптимізації мережі дитячих будинків та шкіл-інтернатів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, провести не вдалося.

Фактично у більшості випадків реорганізація дитячих будинків та загальноосвітніх шкіл-інтернатів відбулася шляхом зміни назви закладу без зміни контингенту дітей, що в них перебували. Сенсу від цієї трансформації та позитивного ефекту для дітей-вихованців, покращення їх становища немає.

29. За результатами розгляду звіту Тимчасової слідчої комісії Кабінету Міністрів України, Міністерству соціальної політики України, Міністерству охорони здоров'я України, Міністерству освіти і науки України ініціювати проведення службових розслідувань за викладеними у звіті ТСК фактами, встановити посадових осіб, які допустили зазначені у звіті порушення, що потягли настання негативних наслідків для дітей в різних сферах, та притягнути винних до дисциплінарної відповідальності. На глибоке переконання Тимчасової слідчої комісії, відповідальні співробітники Міністерства соціальної політики України мають недостатню професійну підготовку для виконання завдань такого рівня складності, як вибудова системи виконавчих органів місцевого самоврядування, місцевих державних адміністрацій і взаємодії центральних органів влади задля формування в Україні ефективної вертикалі органів влади для забезпечення дотримання та захисту прав дитини в Україні, що унеможлиблює і ефективність діяльності Міністерства розвитку територій та громад України. Як наслідок, в країні накопичуються негативні явища в сфері захисту прав дитини і дітей та масово порушується стаття 52 Конституції України.

Пропозиції:

З огляду на те, що протягом установленого Верховною Радою України строку діяльності Комісією всебічно досліджено питання, що належать до предмета її відання, визначеного Постановою Верховної Ради України № 1251–ІХ від 18.02.2021 року, вважаємо за необхідне:

1. Заслухати та обговорити звіт Комісії на пленарному засіданні Верховної Ради України.

2. Верховній Раді України взяти до відома звіт Комісії.

3. Доручити Голові Верховної Ради України:

3.1. Направити звіт Тимчасової слідчої комісії Президенту України, Прем'єр-міністру України.

3.2. Направити звіт Тимчасової слідчої комісії Кабінету Міністрів України, Міністерству соціальної політики України, Міністерству освіти і науки України, Міністерству охорони здоров'я України, Міністерству фінансів України, Міністерству розвитку громад та територій України, Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини, Раднику – уповноваженому Президента України з прав дитини та дитячої реабілітації, Раднику – уповноваженому Президента України з питань безбар'єрності, Раднику – уповноваженому Президента України з питань Фонду Президента України з підтримки освіти, науки та спорту, Освітньому омбудсмену, Офісу Генерального прокурора, Державному бюро розслідувань, Національній поліції України для розгляду в межах компетенції та відповідного реагування.

3.3. Направити матеріали Тимчасової слідчої комісії до Офісу Генерального прокурора для їх вивчення та відповідного реагування.

4. Звернутися з проханням до Верховної Ради України розглядати як першочергові всі законопроекти, пов'язані з виконанням вимог Постанови Верховної Ради України "Про звернення Верховної Ради України до Кабінету Міністрів України щодо створення центрального органу виконавчої влади в сфері захисту прав дітей – Державної служби України у справах дітей" від 30 листопада 2021 року № 1913–ІХ та постанови Кабінету Міністрів України від 19 січня 2022 р. № 23 "Про утворення Державної служби України у справах дітей", починаючи з проекту закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розмежування функцій державних органів влади та органів місцевого самоврядування з питань захисту прав дітей у зв'язку з утворенням Державної служби України.

5. Кабінету Міністрів України протягом трьох місяців з дня набрання чинності цією Постановою напрацювати і подати необхідні законодавчі ініціативи, спрямовані на вирішення проблемних питань у сфері забезпечення та захисту прав дитини, встановлених Тимчасовою слідчою комісією.

6. Висновки Тимчасової слідчої комісії опублікувати у газеті "Голос України", а також оприлюднити на офіційному веб-сайті Верховної Ради України.

7. Уповноважити голову Тимчасової слідчої комісії – Павла Сушка бути доповідачем під час розгляду Верховною Радою України звіту

Тимчасової слідчої комісії та проекту закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розмежування функцій державних органів влади та органів місцевого самоврядування з питань захисту прав дітей у зв'язку з утворенням Державної служби України.

8. Припинити повноваження Тимчасової слідчої комісії.